

УДК 330.322.3

Музика Т.П., здобувач, асистент¹,
Курляк М.Д., здобувач, викладач²©

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

²Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічну безпеку потрібно досліджувати під кутом зору різнобічних теоретико - методологічних засад, вибираючи необхідні предмети дослідження економічної безпеки у системі національної економічної безпеки та механізмів їх взаємодії в кризові періоди розвитку економіки.

Ключові слова: методологічні засади, економічна безпека, структура економічної безпеки, національні інтереси.

Постановка проблеми. Сучасний стан суспільного розвитку набуває досить суперечливого характеру. Поряд із масштабними досягненнями в усіх сферах суспільства виникають різноманітні конфлікти, результати людської діяльності заходять у протиріччя з навколишнім середовищем, часто ставлять під загрозу добробут і навіть життя людей. За цих умов кожна держава в ім'я існування, самозбереження та прогресу вирішує питання національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень. На думку багатьох вітчизняних науковців, сільськогосподарське виробництво та агропродовольчий підкомплекс в Україні, як одні із основних суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки держави, характеризуються складною соціально – економічною ситуацією. Незважаючи на здійснення комплексу важливих організаційно – економічних і правових заходів з проведення реформ, галузь вже тривалий час перебуває в кризовому стані в порівнянні з розвинутими країнами ринкової економіки, як в соціально – економічних, так і в політичних питаннях.

В Україні сільськогосподарський підприємець, на думку багатьох вчених аграрників (Андрійчука В.Г., Березівського П.С., Васильчик С.В., Гайдуцького П.І., Гладія М.В., Губені Ю.Е., Маліка М.Й., Меселя-Веселяка В.Я., Саблука П.Т., Шульського М.Г., Юрчишина В.В., та ін.) має бути вихований заново і першочерговим завданням у цьому має бути сприйнятливість до інновацій та трансформаційної політики по відношенню до світового сільськогосподарського ринку. Проте серед досліджень не сформовано єдиної теоретичної і методологічно - обґрунтованої точки зору щодо сутності та економічної безпеки як держави, так і підприємств.

Мета дослідження. Полягає у вивченні системи національної економічної безпеки та розробці і теоретичному обґрунтуванні механізму функціонування економічної безпеки агропідприємницьких структур яка б

передбачила недержавну і державну складові.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека та продовольчий потенціал громадян України динамічно змінювалися упродовж останніх років, і на сьогоднішній час, не відповідають загальноприйнятим нормам. Для аналізу кількісних показників споживання порівнюється структура реального та нормативного споживання основних продуктів харчування, (10 видів) в Україні (табл.1) та ще в декількох країнах (табл.2).

Таблиця 1

Рівень споживання населенням України основних продуктів харчування(на 1 особу, кг)

№	Вид продуктів	Раціональ на норма	1990	1999	2000	2005	2006	2010
1	М'ясо і м'ясопродукти	80	68	33.1	33	39	42	52.0
2	Молоко і молокопродукти	380	373	209.9	199	226	235	206
3	Риба і рибопродукти	20	18	7.2	8	14	15	14.5
4	Яйця	290	272	163	166	128	250	290
5	Хліб і хлібопродукти	101	171	121.8	125	124	123	111.7
6	Картопля	124	131	121.9	135	136	133	128
7	Овочі та баштанні	161	103	95.9	102	120	127	144
8	Ягоди, плоди, виноград	90	47	22.1	29	37	33	48
9	Цукор	38	50	32.6	37	38	39	37.9
10	Олія	13	12	8.9	9	14	14	14.6

Джерело:[1].

Проаналізувавши наведені дані, можна зробити висновки, що споживання м'яса не відповідає нормам і забезпечується на 52 %, що становить всього 42 кг, у Польщі цей показник складає 67 кг, а у США, Франції і Росії відповідно – 94 кг, 80 кг, 55 кг. Споживання молока також на низькому рівні 235 кг на 1 особу, що становить всього 62% від раціональної норми. Якщо у 1990 р. Середня добова калорійність раціону населення в Україні дорівнювала 3597 Ккал. та наближалось до рівня розвинутих країн і потрібно було лише раціоналізувати структуру споживання, а в сучасних умовах настає кризова ситуація енергетичної цінності харчування населення України. У раціоні харчування середньостатистичного українця було менше м'яса та м'ясопродуктів у 2,4 рази порівняно із раціоном середньостатистичного мешканця країн ЄС, молока в 1,6 раз, фруктів у 3 рази. Рибних продуктів майже в 1,7 раз. Перевищує норму лише споживання хліба і картоплі, оптимізується споживання цукру та олії. Ці тенденції раціонального харчування середньостатистичного українця, нажаль, збереглися і в 2008-2010 роках.

Для дослідження ролі економічної безпеки, агропідприємницьких структур у системі національної економічної безпеки та механізмів її взаємодії,

особливо, є актуальними в кризові періоди розвитку економіки. Якщо економіка не розвивається, то в неї різко скорочується можливість виживання та пристосування до внутрішніх та зовнішніх загроз. Стійкість економіки відображає міць і надійність її елементів. Чим стійкіша економічна система, тим життєздатніша економіка. Порушення пропорцій і зв'язків між різними компонентами економічної системи призводить до її дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного.

Таблиця 2

Рівень споживання основних продуктів харчування населенням України і окремих країн світу (на 1 особу за 2006 рік, кг)

№	Вид продуктів	Раціональна норма	Україна	США	Франція	Польща	Росія
1	М'ясо і м'ясопродукти	80	42	94	80	67	55
2	Молоко і молокопродукти	380	235	258	317	291	235
3	Риба і рибопродукти	20	15	11	25	14	11
4	Яйця	290	250	250	275	191	245
5	Хліб і хлібопродукти	101	123	105	83	115	122
6	Картопля	124	133	57	84	130	121
7	Овочі та баштанні	161	127	124	136	121	91
8	Ягоди, плоди, виноград	90	33	194	93	57	40
9	Цукор	38	39	30	34	41	36
10	Олія	13	14	19	17	13	12

Джерело: [1].

Отже, у визначенні поняття безпеки пропонуємо піти таким шляхом: визначимо формулу безпеки, проведемо аналіз складових формули, виведемо комплексну оцінку поняття безпеки.

Для визначення формули скористаємося початковими уявленнями і поняттями. Безпека не може бути знеособлена. Цілком природньо, що небезпека (поняття “загроза”) може виходити від когось або чогось (поняття “потенційний супротивник”) і спрямована на когось або щось (поняття “об’єкт”). Тепер можна визначити, на перший погляд, примітивну формулу безпеки: безпека - стан стійкої життєдіяльності об’єкта стосовно впливу загроз потенційного супротивника. Об’єктом може бути усе: фізична і юридична особа, майно, транспорт. В умовах ринкової економіки успіх функціонування первинної економічної ланки – організації (фірми, підприємства) обумовлений ефективним виробництвом товарів, проведенням маркетингової і фінансової діяльності тощо, а також існуванням секретів і таємниць, що дозволяють ефективно реалізувати цілі власної економічної діяльності, підвищувати конкурентоспроможність, отримувати достатні доходи, формувати і підтримувати імідж на ринку і в суспільстві. Але конкурентний механізм ринкової економіки стимулює інтерес до цих секретів і таємниць фірм – конкурентів, щоб використовувати їх на власну користь. Для цього ними використовуються недобросовісні форми і методи конкуренції, які часто

призводять до відкритого протиборства, смерті людей, знищення матеріальних цінностей, захвату чужої власності [2,3].

Окрім цього, високий рівень тінізації економіки та корупції в Україні сприяє криміналізації економіки. Внаслідок чого ефективно працюючі підприємства є об'єктом інтересів кримінальних і тінювих структур. Низький рівень доходів та плінність працівників, знижує їх відповідальність і підвищує ймовірність продажу секретів організації та вчинення інших правопорушень. Таким чином, у процесі діяльності підприємницької структури виникають різні за походженням, характером та впливом загрози [1,3].

У випадку здійснення тієї чи іншої загрози втрати можуть бути моральними і матеріальними. За наслідками - від таких, що обмежують діяльність, аж до виникнення економічної небезпеки, в тому числі кінцевої її стадії - припинення існування організації. Є два підходи до розуміння структури сутності і змісту категорії «безпека». Перший передбачає, що безпека включає в себе ряд елементів: економічна незалежність, економічна стабільність, економічне розширене виробництво, самодостатність, стійкість і розвиток. Але більшість дослідників вважають, що найважливішими функціями життєдіяльності соціально – економічної системи є розвиток і безпека[1,3].

Функції розвитку і безпеки та їх природу, на нашу думку, найкраще розкриває В. Франчук [9], він вважає основними структурними елементами, які найповніше розкривають сутність та змістовну природу:

1. Функції розвитку: Економічна незалежність (наявність необхідних ресурсів та можливостей, які дозволяють власнику або суб'єкту управління вести рівноправні ділові стосунки); Економічне розширене відтворення (наявність необхідних кількісних і якісних перетворень які забезпечують реалізацію економічних інтересів).

2. Функції економічної безпеки. Самодостатність (наявність необхідних ресурсів та можливостей їх застосування як мінімум на рівні, достатньому для забезпечення реалізації функції розвитку); Стійкість (наявність необхідних умов, гарантій та системних зв'язків, між елементами як мінімум на рівні, достатньому для забезпечення реалізації функції розвитку).

Функція розвитку, результатами якої є: значна частка у ВВП, наповнення державного бюджету, формування конкурентоздатної економіки держави, юридичних і фізичних осіб, участь у соціальних програмах держави.

Функція безпеки протидіяти різним загрозам, пов'язаним з недоліками корпоративного управління, корупцією, недосконалістю чинного законодавства, державного управління тощо.

Для того, щоб розробляти заходи і засоби по забезпеченню економічної безпеки потрібно досконало дослідити усі її складові, зокрема:

Фінансову складову, яка вважається провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи.

Інтелектуальну й кадрову складову - належний рівень економічної безпеки у великій мірі залежить від складу кадрів, їхнього інтелекту та професіоналізму, охорона інтелектуальної та кадрової складових економічної безпеки охоплює взаємозв'язані і водночас самостійні напрями діяльності того чи того суб'єкта господарювання.

Техніко-технологічну складову - процес охорони техніко-технологічної складової економічної безпеки, як правило, передбачає аналіз ринку технологій стосовно виробництва продукції; аналіз конкретних технологічних процесів і пошук внутрішніх резервів поліпшення використовуваних технологій; аналіз товарних ринків за профілем продукції, що виготовляється підприємством, та ринків товарів-замінників; розробку технологічної стратегії розвитку підприємства та аналіз результатів практичної реалізації заходів щодо охорони техніко-технологічної складової економічної безпеки.

Політико – правову складову - загальний процес охорони політико-правової складової економічної безпеки здійснюється за типовою схемою, яка охоплює аналіз загроз негативних впливів; оцінка поточного рівня забезпечення; планування комплексу заходів, спрямованих на підвищення цього рівня; оперативна реалізація запропонованого комплексу заходів щодо організації належного рівня безпеки.

Інформаційну складову - належні служби підприємства виконують певні функції, які в сукупності характеризують процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки. Національна безпека будь якої держави, охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства і забезпечується не тільки завдяки зусиллям державних органів і недержавних інституцій.

Такий підхід практикується в усіх економічно розвинутих країнах. З урахуванням того, що інтеграційний розвиток України у напрямі європейських та світових організацій вимагає нових підходів до створення безпеки, окрему увагу необхідно присвятити розвитку міжнародного співробітництва з провідними зарубіжними організаціями в сфері безпеки. Враховуючи приєднання України до СОТ та наступну економічну інтеграцію з країнами ЄС, має відбутися процес структуризації і упорядкування ринку послуг безпеки в Україні, а також приведення стандартів його функціонування до європейських, і зокрема в сфері сільського господарства та агробізнесу [2,3,8].

Висновки.

- Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином.

- Економічна безпека підприємства - це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

- Економічна безпека - це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз або це стан і здатність економічної системи протистояти небезпеці руйнування її

організаційної структури і статусу, а також перешкодам досягнення цілей розвитку.

- Стратегічним ресурсом забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності кожного суспільства є сільськогосподарська земля, що в умовах тотальної глобалізації набуває особливого значення, оскільки продукти землеробства унікальні і нічим не замінимі для людини.

- Економічну безпеку потрібно досліджувати під кутом зору різнобічних теоретико - методологічних засад, вибираючи необхідні предмети дослідження, економічної безпеки агропідприємницьких структур у системі національної економічної безпеки та механізмів їх взаємодії в кризові періоди розвитку економіки.

- Щоб змінити цільові орієнтири вітчизняного аграрного сектора на загальновізані у світі, інституціонально захистити вітчизняний аграрний сектор від експансії великих комерційних, промислових і фінансових компаній, потрібні політична воля, державницька позиція, консолідація сил усіх тих, хто відстоює стратегічні інтереси аграрного бізнесу і українського суспільства. При цьому значно більше уваги, ніж раніше, необхідно приділити фермерським і особистим селянським господарствам.

- Однією з основних складових синергічно – інноваційної моделі розвитку світового аграрного сектору є кооперативний підхід.

Література

1. Васильчак С. В., Музика Т.П. Економічна безпека організаційно – правових форм підприємництва в агропромисловому комплексі України [Зб. наук. праць економістів - аграрників] / Розвиток сільських територій, організаційно – правові форми в сільському господарстві/ [за заг. ред. д.е.н., проф. Музики П.М.]. – Львів: СПОЛОМ, 2013. – 472 с.

2. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І.Черняк – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

3. Кваша С.М. Заходи єдиної аграрної політики на сільськогосподарських ринках країн ЄС // Економіка АПК. – 2008. – №11. – С. 144 – 147.

4. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2004. – 638 с.

5. Концепции безопасности. Кн. 1./ Буришев С.А., Лутаев И.В., Прохоров С.Л. – К.: "А-ДЕПТ", 2005. – 363 с.

6. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І.Мунтіян. – К.: КВІЦ, 1999. – 463 с.

7. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: Монографія / Н.Й.Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

8. Тринько Р.І. Продовольча безпека: аналітична діагностика: монографія / Р.І.Тринько. – Львів, 2010. – 167 с.

9. Франчук В.І. Економічна безпека акціонерних товариств в системі національної безпеки України / В.І.Франчук // Збірник наукових праць ЛДУВСУ, 2010. – № 1. – С.43 – 53.

Summary

Muzyka T.¹, Kurljak M.²

*¹ Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
Named after S.Z. Gzhytskyj*

² Lviv State University of Internal Affairs

**FOOD SECURITY OF UKRAINIAN CITIZENS AS A PART
OF STATE ECONOMIC SECURITY**

In the article main tendencies of providing food security of citizens as a part of economic security of Ukraine are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.